

Riksteatern/Riksdrama "Krig" af Lars Norén
Borupgårdteatret, 20. oktober 2004 kl. 20.00
Arrangør: Helsingør Teater

Nedenfor findes et udvalg af interviews med Lars Norén og anmeldelser af forestillingen.
Kun danske aviser er medtaget.

Interview: Jeg bliver mere og mere vred

Jyllands-Posten 15. oktober 2004, 4. sektion, side 1

Hvordan overlever man efter en krig? Det er temaet i Lars Noréns nyeste stykke, 'Krig', der er på vej mod Danmarkspremiere. Og hvordan skal Lars Norén overleve som dramatiker? Det kæmper han med i øjeblikket.

Af Annelise Bistrup

Stockholm Lige nu er Lars Norén ikke så lykkelig. »Jeg har et lykkeligt liv. Men jeg ved ikke, hvordan jeg skal skrive mere. Jeg ved ikke, hvad jeg er på vej imod. Ude i tågen kan jeg skimte nogle skikkelser, der formentlig er personer i et stykke, men jeg kan ikke nå dem. De er for langt borte til, at jeg kan høre dem eller se, hvad de gør.« Et drama i dramatikerens liv. Sådan har det været i et år. Lars Norén ved præcis, hvornår den ufrivillige karenstid begyndte: Efter urpremierer i oktober sidste år i Lausanne og Paris på hans seneste skuespil, "Krig". Ikke ét ord har han skrevet siden. Hvad gør han? »Venter. Det går ikke at forcere. Jeg havde panik i et halvt år. Det var et helvede. Men nu har jeg ikke panik mere. Jeg gi'r mig ikke.« Derfor sætter Skandinaviens chefdramatiker sig til sin elektriske skrivemaskine hver dag – han kan ikke skrive på en computer, det er for let, det bliver for løst, for slapt – og venter på at finde de første forløsende ord: »Jeg kan mærke, at der er noget, der er ved at ændre sig. Jeg skrev digte i 18 år, men de døde. De blev mindre og mindre, og så forsvandt de. Måske er det nu det samme, der sker med dramatikken. Men jeg tror det ikke. Jeg kan ane noget bag gardinet, og jeg har en fornemmelse af, at på et eller andet tidspunkt kan jeg trække gardinet fra og se, hvad det er, og hvem det er, der står bag det.«

De overlevende

Et ægte "norsk øjeblik" i en samtale, der ellers skulle handle om "Krig" og Riksteatern, der er på vej til sin Danmarkspremiere på Helsingør Teater. Noréns dramatik har været ét langt opgør med familiemyten. Også i "Krig". Men noget er anderledes. Her er "bogstavelighedens mester" helt nede ved livets – og ordenes – basis. Hvordan overlever vi en krig? »Overlevelse, det er et tema, jeg har arbejdet med i mange år. Hvorfor overlever nogle, mens andre går under? Primo Levi (den italienske forfatter og kemiker) kom til Auschwitz, da han 22. Der var 70 mennesker fra hans by i Auschwitz. Bare fire overlevede. Hvorfor? Jeg tror, at de, der ikke lever for deres egen skyld, har en større chance. De, der har en drøm om en bedre verden og en forestilling om menneskelig

værdighed, at der findes en grænse, man ikke må overskride. Primo Levi sagde, at det var kammeratskabet, der reddede ham. Det er ligegyldigheden, der skaber selvforagt, så man alt for let bliver offer for kræfter uden for én selv. Det er et vigtigt tema i min dramatik. Og i mit liv.«

Ingen og alle krige

"Krig" handler om en soldat, en far, der såret og blind vender hjem fra krigen og forsøger at genindtage sin plads som familiens overhoved. Hans kone og døtre har troet, han var død og har forsøgt at skabe et selvstændigt liv i skyggen af krigen. »Moderen må overleve, fordi hun må leve for børnenes skyld. Krigen har slået patriarkatet i stykker, så hun har fået en stærkere identitet. Det takker hun ikke krigen for, men den medfører en stor forandring for hende. Så kommer manden tilbage og vil have, at alt skal være som før. Det går ikke. For meget er forandret. « Det er ingen krige og alle krige, en krig uden for tid og sted, Norén skriver om: »Det kan være Den Trojanske Krig, krigen i Afghanistan, Tjetjenien, Bosnien. Jeg vil ikke have, at folk skal tage stilling for eller imod krigen. Jeg vil skrive om, hvad der sker med mennesker i den mest ekstreme udsathed. Om krigen som en frygtelig nedbrydende kraft, der bliver ved med at vende tilbage i menneskehedens historie. Nej, det er ikke et pacifistisk stykke. Det er et realistisk stykke. Krigen kommer jo ikke fra Mars og Jupiter. Den findes inden i mennesker. mennesker. Den kommer af økonomiske, kulturelle, religiøse – og psykologiske årsager. Og den kan komme som en eksplosion, som for eksempel i Jugoslavien, hvor kommunismen og Tito havde undertrykt mennesker. Krig kan fungere som en enorm befrielse for civilisationens og moralens tryk. Man lever alle længsler, drifter og afmagt ud. Alt det som er fortrængt. I Bosnien blev der begået eksempløse grusomheder. Man myrdede ikke bare sin nabo. Man skar hovedet af ham. Krig er altid ond. Men en krig kan få retfærdige konsekvenser. På godt og ondt er der også en frigørelsesproces i krigen. Der findes ikke retfærdige krige, bare retfærdigt forsvar. Jeg ved ikke, om interventionen i Bosnien var en retfærdig intervention. Der var så mange bagvedliggende motiver. Jeg er imod, hvad russerne gør i Tjetjenien. Jeg er imod, hvad amerikanerne og englænderne gør i Irak. Og hvad de gjorde i Afghanistan. Jeg tror, det øger usikkerheden og volden i verden.«

Ondskaben

Tror Lars Norén også, at ondskaben findes? »Jeg tror, der findes onde mennesker. Jeg tror, der findes en sygelig ondskab. Men jeg tror også, at det ofte er sådan, at disse mennesker er ofre for onde omstændigheder. Faderen i stykket bliver så oprørt, da han hører, at hans døtre er blevet voldtaget. Men har han selv voldtaget? Der findes mennesker, der er så lykkelige, at de fødes gode og retfærdige. Som Nelson Mandela. Som Kaj Munk. Mennesker der er ude af stand til at begå forræderi. Mennesker der er så hele, at de næsten kan blive uvirkelige. Hvor kommer de fra? Hvorfor er de blevet, som de er. Det er det, jeg hele mit liv har beskæftiget mig med: Hvordan vil man selv vælge, når det virkelig gælder? Vi skal være taknemmelige for, at vi ikke havner i en situation, hvor vi må vælge. Godt eller ondt! Man kan bare håbe, at man vil vælge rigtigt. Man kan ikke kræve for meget af mennesker. Man siger, at de virkelig onde er ikke dem, der begår forbrydelserne. Det er dem, der ikke griber ind, når de ser ondskaben.« Lars Norén har et stort internationalt publikum. Men han skriver ikke for ære, anerkendelse og berømmelse. For Nobelprisen? »Jeg skriver for mig selv. Jeg føler ikke noget behov for at give mine stykker videre til teatret. Jeg synes ikke, som da jeg var ung, at det er så vigtigt, at de spilles. Jeg vil gerne have dem for mig selv. Indtil den rigtige instruktør kommer, skal de ligge hos mig. Men jeg må jo også have penge, så en gang imellem må jeg alligevel sende dem ud. Nogle tror, at det er terapi for mig at skrive. Sådan er det ikke. Jeg har gået i psykoanalyse i 18 år – jeg gør det ikke mere – så jeg kender forskellen. Når man skriver, kan man konservere sine problemer, man kan ikke løse dem. Der kan være en akut-terapi i, at man får skrevet noget af sin vrede og sin aggressivitet ud. Man kan forstå visse ting: "Aha, er det sådan, du tænker!" Men det kan man også gøre, når man taler med en ven.«

Det kan være svært at forstå vreden hos denne lille venlige mand, når man møder ham på en højtaltende italiensk café i Østermalms-kvarteret i det pæne Stockholm. Men den er der. Og den er ikke blevet mindre med årene. Lars Norén er 60 år, men alderens mildhed og resignation har ikke indfundet sig endnu: »Jeg bliver mere og mere vred. Jeg er vred på politikken i Sverige, på kulturen, på den økonomiske fordeling. Jeg er vred på så meget. En frygtelig vrede. Tag for eksempel ligestillingen. Nu har vi i alle disse mange år haft en socialdemokratisk regering, og vi har haft et meget stærkt LO, som bare med et pennestrøg kunne sørge for, at vi har ligeløn. Hvorfor har de ikke gjort det? Hvorfor siger de år efter år de samme floskler, når de har kapacitet og magt til at forandre tingene? Vi har en kvindelig formand for LO, der som gidsel har fået sin position for ikke at gøre for meget. For ikke at forandre for meget. Det er et falsk og hyklerisk sprog, man fører. Et diplomatsprog. Man lader hele tiden, som om forandringerne er på vej. Jeg arbejder med mennesker, og jeg hører, hvordan de lyver. De lyver så forfærdeligt. Sådan noget kan gøre mig meget vred. Socialdemokratiet i Sverige har sådan en magt. Det er et ideologisk parti med to ideer: At tage magten og beholde magten. Det er ligesom en tumor. De, der var partiets gode samvittighed, må forlade det for ikke at gå under. Det er et parti, der ikke har nogen moral. Det er en trussel mod demokratiet. For det gør mennesker mistroiske og ligegyldige. Men jeg ser ikke noget eksisterende alternativ. Ikke de borgerlige. Ikke Venstrepartiet, der plejede omgang med DDR det vidste vi alle, så hvorfor er det nu blevet en stor sag? eller Miljøpartiet. Jeg har svært ved at bruge ordet socialisme, men jeg står til venstre. Jeg kan ikke stemme på et borgerligt parti. Vi har brug for et nyt venstreparti, der står friere. Vi har en statsminister, der har sagt, at han vil jage med pisker mod dem, der taler dårligt om Sverige ude i verden. Han tænker vel på dem, der flytter til Tenerife og ikke vil betale skat. Men jeg synes, det er chokerende, at vi har en statsminister, der vil jage med pisker mod dem, der er kritiske over for samfundssystemet. Man truer ikke mennesker, der er kritiske.«

Virkelighedens teater

Lars Norén chokerede selv sine landsmænd, da to dømte og svært kriminelle nynazister, der spillede hovedrollen i hans egen opsætning af Sju tre flygtede fra forestillingen og dræbte to politifolk efter et bankrøveri. Virkelighedens grusomme teater. Og et chok for Sverige og for Lars Norén, den godtroende intellektuelle, der, med kritikernes ord, »blev en pind til den svenske uskylds ligkiste.« Det er fem år siden. Hvad betød sagen for ham? »Jeg blev vældig fortvivlet. Det var frygteligt, at et menneske, jeg havde arbejdet med, gjorde dette. Men jeg vidste også, at det ikke var uskyldige, rare mennesker, jeg havde med at gøre. De havde fået lange fængselsstraffe. Jeg så meget klart på dem. Jeg var bestemt ikke den naive intellektuelle. Absolut ikke. Tony Olsson (som skød betjentene) var prøveløsladt, og andre var også på vej ud i friheden. Jeg havde ikke noget håb om, at teatret skulle forandre dem. Jeg tror ikke, at mennesker kan forandre sig så let og så hurtigt. Måske kunne det efterlade et lille frø, en gnist, som engang kunne medføre noget godt. Det, jeg ville, var at vise, hvad fængslet gør ved mennesker. Jeg syntes, det var vigtigt at vide, hvad der foregik. Jeg kom til en undervisningsafdeling, hvor de havde en god prognose. Vi havde den aftale, at de ikke måtte sige noget til mig, som ikke alle måtte høre, og de måtte ikke fortsætte med nazistisk virksomhed, mens vi arbejdede med stykket. Det var et vilkår. Men det gjorde de. Og jeg undrer mig stadig over, at kriminalforsorgen ikke havde nogen som helst anelse om, hvad der skete, når fangerne var på udgang. Jeg troede, der var mere kontrol. Det var det, der var naivt.« Ja, Lars Norén har talt med Tony Olsson efter forbrydelsen: »Men det er mellem ham og mig. Jeg har ingen kontakt med ham mere. Reaktionen blev meget stærke, og det, jeg gjorde, var at analysere mine motiver til at sætte den forestilling op. Hvilke fejl havde vi begået? Det var et frygtelig tungt arbejde. I virkeligheden var det et helvede for mig at gå ind i det fængsel. Jeg gik gennem 15 låste døre, og jeg har klaustrofobi. Jeg kan ikke køre med tunnelbane. Jeg sad hele tiden ved udluftningskanalen, ellers kunne jeg ikke trække vejret. Og jeg var meget bange for miljøet. Jeg vil godt arbejde i et fængsel

igen, men aldrig med mennesker med en nazistisk ideologi. Det var så beskidt, det var så sygt, så uhyggeligt. Det vil jeg aldrig mere i kontakt med. Det var første gang, jeg overhovedet kom i kontakt med nazismen. Jeg vidste ikke, at nazismen fandtes som ren ideologi. Jeg kan godt forstå, at nazismen kan lokke unge mennesker. De får en identitet, og den tilbyder dem meget enkle løsninger, men forfærdelige løsninger. Det går ikke at pege på historiske årsager. Der findes nazister i Sverige, i Danmark, i Tyskland, i Frankrig, i USA. De findes i storbyerne og i landsbyerne. Nazismen tilbyder dem et fællesskab, som samfundet ikke kan give dem. Og det spiller ikke nogen rolle, hvilke forbrydelser, der er begået i nazismens navn. Det er attraktivt for dem, at der er myrdet så og så mange.«

En pessimist

Er islamisk religiøs fanatisme en side af samme sag? Det mener Lars Norén ikke: »Jeg tvivler på, at islam har noget med religiøs fanatisme og terror at gøre. Jeg ser ikke angrebet på World Trade Center og skole nummer 1 i Beslan som en muslimsk terrordåd. Der var også muslimer, der døde. Jeg tror, det har noget at gøre med undertrykkelse. Terroristerne siger: Vi er ligeglade med, at børnene dør. Vi har set vores egne børn dø. Deres empati og medfølelse døde, da deres egne børn døde. De har ingen følelser tilbage. De har selv bestemt sig til at dø. Det er et symptom, og det bliver værre og værre, og vi glemmer årsagen. Jeg er pessimist. Jeg har en fornemmelse af, at trods det, der hændte i 1900-tallet med to verdenskrige, så var det det sidste lykkelige århundrede. Vi havde et håb om, at det ville blive bedre: Afslutningen på Den Kolde Krig, Murens fald, og jeg synes EU er noget godt også. Det ændrede sig for mig, da de østeuropæiske stater kom med. Før havde jeg været meget negativ. Jeg syntes, det var de riges klub. Og Tyrkiet skal med, når de holder op med at torturere. Selvom man er pessimist, skal man ikke holde op med at håbe og handle.« Når Lars Norén ser tilbage på sine digte og sine skuespil, ser han også på sit eget liv i dramatisk form: »Jeg har altid villet skrive. Jeg skrev mit første digt, Fuga, da jeg var 17 år. Det, der har været svært, er at tage et skridt til, at komme videre. Jeg vil ikke gøre det, jeg kan gøre. Jeg vil gøre noget andet. Jeg vil se nye rum hele tiden. Det er det, der driver mig. Jeg er ikke spor nostalgisk. Jeg tænker aldrig tilbage. Jeg er næsten sygeligt ude af stand til at længes tilbage. Det giver også en rastløshed. Jeg forsøger at dæmpe mig ned og være i det, jeg er. Og ikke hele tiden være på vej et andet sted hen.

Blå bog: Lars Norén

Født i 1944. Vokset op på et hotel i Skåne.

Debuterede som lyriker i 1963 med "Syrener, snö". Romanen "Biavlerne" i 1970.

Sit internationale gennembrud som dramatiker fik Norén i 1980 med "Mod til at dræbe", der som hele hans dramatik er styret af et opgør med familiemyten.

Lars Norén er far til to døtre og lever sammen med den svenske skuespillerinde, Annika Hallin.

Krig ESKuespil af Lars Norén. Urpremiere i Lausanne i oktober 2003 i Noréns egen opsætning. I

Riksteaterns turnéversion har Gildas Milin instrueret. Göran Ragnerstam, Eva Millberg, Per Burell, Eva Melander og Emelie Jonsson medvirker. EDansk premiere den 20. oktober på Helsingør Teater, Borupgårdteatret.

« annelise.bistrup@jp.dk

Billedtekst:

PESSIMIST »Jeg er pessimist. Jeg har en fornemmelse af, at trods det, der hændte i 1900-tallet med to verdenskrige, så var det det sidste lykkelige århundrede,« siger Lars Norén. Foto: POLFOTO

Interview: Krigens konsekvenser

Politiken 10. oktober 2004, 2. sektion, side 5

Hvad sker der, når mennesker har været i krig? Hvordan finder vi håbet i den nye verden, når kampene er overstået? Forleden var der skandinavienspremiere på den svenske dramatiker Lars Noréns stykke 'Krig'.

Af Søren Vinterberg

En dramatiker, der gerne pendler mellem det nærsynede og det fjerntskuende, han ser klart rigtig tæt på eller på lang afstand«.

Sådan lød et signalement i Dagens Nyheter i mandags. Og det er ikke nogen misvisende kommentar til fotografiet af manden her, med brillerne træt lagt til side på skrivebordet. Fotografiet minder os også om, hvad så mange af mandens tidlige teaterstykker har gjort: spejlet hans egne træk og livserfaringer i forsøget på at se ud i verden.

Men karakteristikken af den på én gang nær- og langsynede skyldes nu det svenske dagblads teateranmelder Rikard Loman, og den havde sin anledning i skandinavienspremieren på Noréns seneste drama: 'Krig' hedder det, eller rettere 'Guerre'. For urpremieren fandt sted i Lausanne i Schweiz for et år siden, og derefter har det været opført i Paris-forstaden Nanterre, begge steder i Noréns egen instruktion. Titlens 'Krig' foregår nok i Europa, men det kosmopolitiske stykke er ikke bundet til tid og sted.

»Det kunne handle om en hvilken som helst krig, også krigen om Troja«, sagde Norén til Politiken sidste år, forud for urpremieren.

»Det handler om, hvordan vi påvirkes af krig«.

Eller med andre ord: Selv om krigen hører op, bliver den ved med at påvirke vores liv. Hvordan? Dét fik vi skandinaver så at se i Riksteaterns turnéopsætning med premiere i Lund i lørdags. Den står en ung franskmand til gengæld for: Gildas Milin er selv både skuespiller, dramatiker og musiker, uddannet fra Conservatoire Nationale d'Art Dramatique. Onsdag 20. oktober kan hans opsætning opleves på dansk grund, når turnéen tager en tur over Sundet til Borupgårdteatret i Helsingør.

Den blinde og barnet

På scenen en mor med sine to døtre. Krigen er slut, men de lever stadig på eksistensminimum mellem papkasser, med vand hentet i en spand. Faren, som de troede død, træder ind på scenen. Famlende, for fangetortur har gjort ham blind.

Hans plads i familien og hos moren er overtaget af den af hans brødre, der gemte sig i stedet for at gå i krig. I fortvivlelse over hendes afvisning søger han nærhed hos døtrene, også alt for voldsomt.

»Der findes ingen børn længere«, har den ældste allerede sagt os, for hende har forbipasserende

soldater for længst gjort grundigt voksen. I helt rå forstand er enhver nu sig selv nærmest, forstår man af adfærdsmønstrene hos moren, den ældste datter, ja, selv hos den hjemvendte mand selv, der til en afveksling hos Norén ikke kun udstiller det fædrene tyranni, men nu især den fædrene afmagt. Men den yngste af pigerne nægter at forlade den blinde mand. Hendes overlevelseskamp har endnu ikke tvunget hende til at forhærde sig helt.

Mellem og omkring disse to - den modne skuespiller Per Buréll, der er seende, men gør sig blind til forestillingen, og næsten nyuddannede Emelie Jonsson, der gør sig så godt som ti-tolv-årig - gløder og gnistrer livstørsten, ansigt til ansigt med den livløshed, der kan indtræde længe før vores fysiske død, og som har godt fat i de to andre kvinder.

Er Norén - trods det universelt aktuelle emne, krigen - omsider vendt tilbage til udgangspunktet, den snævre families konflikter?

Krige knuser patriarkatet

»Alle forfattere har vist nogle faste temaer, som de måske prøver at flygte fra, men som stadig vender tilbage. Min debut som dramatiker handlede faktisk om Tredivårskrigen, og den fraværende far er jo et genkommende træk i alle mine stykker«, svarer Norén i telefon fra Stockholm tre dage efter premieren i Lund.

Men nyt er det vel hos dig, at barnet repræsenterer en slags håb, endda som stykkets udgangstone?

»Jo, måske. Men hun siger jo nej til at forlade faderen, fordi hun vil have hævn for, at de andre stak af uden hende. Ned gennem historien ser vi, hvordan krige knuser patriarkatet, mændenes dominans i dagliglivet. Tænk bare på, hvordan USA's kvinder under Anden Verdenskrig overtog mændenes tidligere job i produktionen. Gud ske lov for krigen, kan kvinder ligefrem sige, af den grund. Men mændene - nogle af dem - vender jo hjem, og de tidligere tilstande genoprettes«.

Kun »til dels« vil Norén dog gå med til at se krigen som en projektion af den konflikt, der i det små er mændenes indbyrdes jalousi. Og selv om han udmærket kender den danske filminstruktør Susanne Bier, har han ikke hørt om hendes nyeste, prisbelønnede og tematisk beslægtede film 'Brødre': »Det var dog utroligt! Næ, jeg går aldrig i biografen, men dén må jeg da se«.

Er det ikke en lovligt opgivende ansvarsfralæggelse, hvis voksnes håb om menneskelighed skal lægges over på de yngste børn?

»Vist er det dét. Men vi ser jo ofte sådan et mønster i flygtningefamilier. Enten de nu kommer fra Tjetjenien, Kurdistan eller andre steder, så er forældrene ofte helt overstadige umiddelbart efter ankomsten til et nyt land - de er lettede over at være sluppet væk fra utålelige forhold. Hvorimod børnene er deprimerede, de har jo mistet alt og skal begynde forfra på at bygge noget op. Men over tid ændrer det sig så for den familie, og nogle år senere er børnene vokset til, de har lært sig det ny lands sprog og vaner, er kommet ind i det ny miljø - hvad der tit ikke lykkes for forældrene, som nu gribes af tristhed og depression. Hvorimod børnene altså ser håb forude«.

Lars Norén har kun overværet nogle prøver på den svenske opsætning af 'Krig', men lægger ikke den store forskel i at spille stykket på svensk eller fransk:

»Til prøverne i Frankrig havde vi en blind general med personlige krigserfaringer med, og det var selvfølgelig en ganske speciel oplevelse. I Nanterre uden for Paris bor der også mange indvandrere fra nordafrikanske lande, og de har jo en særlig erfaring med konflikterne mellem muslimer og franskmænd, og dermed med nogle sider af det, stykket handler om. Men det er samme lovmæssigheder, samme struktur, der gælder for teatret her og der«.

Minimalist eller bare sur

Den seneste danske Norén-opsætning var 'Detaljer' på Det Kgl. Teater i Bille Augusts instruktion 2002, og den demonstrerede hans karakteristiske og »utrolige snakkesalighed«, skrev Monna Dithmer - »men båret frem af en indædt tro på ord, der forløser, trods alt«.

Omvendt med 'Krig' - den er fåmælt til grænsen af det autistiske. Mellem forældre og børn siges intet overflødigt ord, deres tro på kommunikation kan være på et beskedent sted. Rekvisitterne i

'Krig' er få - stole, papkasser, et par lagener - og scenen uforandret. Intet tæppe signalerer sceneskift, kun lyset, og et par stole ude til højre antyder en slags veranda uden for huset. Den hjemmeværende bror, der er usynlig for den hjemvendte blinde, er det også for os andre, indtil han træder ind i scenelysets 'rum'.

»Om mine stykker nu er præget af tiltagende minimalisme? Ja, dét er utvivlsomt rigtigt. Jeg er fyldt tres, og med årene skræller jeg mere og mere fra i min dramatik. Det føles gevaldig skønt«. Gælder den trang til minimalisme også i forhold til dine omgivelser? Vi er jævnaldrende, og jeg synes selv ...

»Om jeg er blevet mere sur, mener du? Nej, det vil jeg ikke kalde det. Men måske nok mindre imødekommende. Jo, sådan tror jeg, det er«.

soren.vinterberg@pol.dk

Krig. Af Lars Norén.

Instr. og scenogr.: Gildas Milin.

Medv.: Per Burell, Emelie Jonsson, Eva Melander, Eva Millberg og Göran Ragnerstam.

1 time og 45 min uden pause. Riksteatern på turné indtil 9. dec. Premiere i Lund 2. okt., besøg i Helsingør (Borupgårdteatret)

20. okt. Turnéplan i øvrigt: www.riksteatern.se

Fakta: Lars Norén

Født 1944. Debuterede som lyriker med 'Syrener, snö' (1963) og fortsatte som romanforfatter med bl.a. 'Biavlerne' (1970, dansk 1974). Sit dramatiske gennembrud fik Norén med 'Mod til at dræbe' (1980, dansk opførelse 1985), og hans seks timer lange 'Personkreds 3:1' (1998) er som det meste af hans dramatik opført over hele Europa. Med straffefanger og erklærede nynazister på scenen som skuespillere i stykket 'Sju Tre' skabte Norén i 1999 en voldsom debat om sammenfletningen mellem drama og virkelighed.

En vandring med skuespillerne

Information 19. oktober 2004, side 9

Verden har ikke ændret sig til det bedre; alle forsøg fra 60'erne og fremad er slået fejl, siger forfatteren og instruktøren Lars Norén

Af Nina Davidsen

Interview

Der er altid en grænsekrig, en etnisk udrensning, en ideologisk-bevæbnet magtovertagelse i gang et eller andet sted på verdenskortet. Krig er titlen på Lars Noréns seneste stykke, som indgår i et projekt om asyl og asylpolitik på Riks Drama, der er en selvstændig afdeling under Riksteatern, hvor Lars Norén har en delt chefpost.

Noréns stemme er en af de mest distinkte i skandinavisk teater. Og én af de oftest hørte – siden 1979 har han publiceret 51 skuespil. Krig gæstespiller en enkelt gang i morgen via Helsingør Teater i fransk instruktion og med svenske skuespillere.

Teksten er en nøgent nedbarberet rapport fra de understes land efter smadringen. Kvinder og børn forsøger at få en slags liv til at fungere; mændene er væk – flygtede, forsvundne eller mejet ned i en krig mellem kulturer, måske religioner.

– Tekstligt er 'Krig' den yderste minimalisme. Er det en selvpålagt skriveøvelse eller resultat af personernes nulpunktstilstand?

»Det sidste, tror jeg. Det hænger sammen. De tekster jeg har skrevet det sidste tiår, bliver kortere og kortere og mere og mere minimalistiske. Mine digte blev mindre og mindre og til sidst forsvandt de. Så begyndte jeg at skrive dramatik,« forklarer Lars Norén.

»Det har at gøre med en udvikling. Det er skønnere at kunne plukke bort end at lægge til. Men det hænger selvfølgelig også sammen med stykkets mennesker – de taler ikke så meget. De tilhører overhovedet ikke den vesterlandske middelklasse, som har en masse sprog og en utrolig masse ord og billeder.«

– Siger De efter egen opfattelse noget nyt ud over det klassiske: At det er civilbefolkningen, der betaler krigens omkostninger mentalt, fysisk og moralsk?

»Ja, det gør jeg nok. For jeg siger, at mange krige har befriet kvinderne, slået patriarkatet i stykker og skabt nye muligheder. Jeg har skrevet stykket i Paris og i min referencegruppe var en kvindelig professor fra Primo Levi-instituttet. Hun arbejdede med krigstraumatiserede børn og sagde, at alt hvad der stod i stykket stemte. Krigens børn har to valg: Enten at blive som fjenden eller at hævne sig. Hun sagde at ligegyldigt, hvor børnene kom fra – Tjetjenien, Congo, Luanda eller Mellemøsten – var de mest opfyldt af hævnen. Det er sandt, at det handler om civilbefolkningens skader, men det handler osse om, at vi hele tiden skaber grobund for nye krige og nye hævnere. ... Hvilken avis var det nu, du ringede fra?«

– Information.

»Ja, det tænkte jeg nok.«

Konstans I

– Hvordan har verden i din optik ændret sig fra de første skuespil og til nu?

»Mit første stykke (Fyrsteslikkeren) handlede om krig, sååå... Jeg tror, at temaer kommer og går; jeg tror at alle forfattere har et eller flere temaer, som varieres, og at der ikke er så meget, der forandres.«

– Kan det bredes ud til, at også alle familiestykkerne beskriver en 'krig'?

»Jaah, man kan i hvert fald sige, at i hvert eneste forekommer der en fraværende far.«

»Man kan se på, hvilket sprog man anvender, når man beskriver verden. Og jeg har ikke valgt noget specielt sprog. Jeg skriver. Jeg formår at skrive. Jeg kan skrive. Jeg siger ikke, det er sandheden om noget; jeg forsøger bare at forstå – gennem skrivningen. Og på det sidste er jeg endda kommet frem til, at det ikke duer at forstå. Du skal ikke forstå. Det er den store opdagelse. Hvordan kan man forstå Auschwitz?«

– Det er jo én form for tænkning, der har domineret.

»Ja, men man må lytte til dem, der har været der. Lytte, lytte, lytte og forsøge at berette, hvad de har sagt, hvad de har set.«

– Det er altså en slags dramatisk journalistik?

»Ja, det tror jeg. Jeg forsøger at slippe verden ind på teatret, jeg forsøger at slippe verdens sprog ind på teatret. Jeg har arbejdet i utroligt mange forskellige miljøer, og jeg har forsøgt at slippe teatrets værktøj ud til mennesker. Jeg har mærket, at alle, som synes dårligt om teater, når de får chancen for at arbejde på en scene – først og fremmest unge, som man aldrig kan få til at gå ind og se et teaterstykke – hvis de kommer til at arbejde på et teater, så bliver de næsten berusede.«

– Hvis vi går tilbage til verdens tilstand – hvad er det værste ved den måde, billedet har ændret sig på fra dine første stykker til nu?

»Det som er blevet værre, er det der sker i Tjetjenien, i Sydossetien og f.eks. i skolen i Beslan.«

»I Skandinavien skriver vi alt for lidt om Tjetjenien. Det, der er værre, er at verden ikke har ændret sig til det bedre; at alle forsøg fra 60'erne og fremad er slået fejl. Men Muren er faldet... Og parallelt med de nedbrydende kræfter ser jeg hele tiden modstandslommer imod dem. Det er som om en konstant sum af undertrykkelse forflytter sig hele tiden.«

»Man havde jo et stort fælles håb i 60'erne, men det hvilede også tildels på naivitet. En modvilje mod at se, hver der skete i Kina, i Cambodja. Så var det egentligt så enestående godt, den modstand der skete i 60'erne, når man frasorterede så meget angst? Nej. Var det bare udtryk for naivitet? Nej, ikke bare, men det var vældig blindt. Og rødderne til '68 fandtes jo hos nogle gamle mænd; det var jo Lukas, der udsprede sine tolkninger.«

En cliffhanger

»En af handlingstrådene i Krig beskriver familiefaderens hjemkomst til den forkomne familie. Heltevelkomsten udebliver, modtagelsen er mere end lunken, da det går op for kone og døtre, at patriarken tror sig reetableret, som om intet var forandret. Stykket slutter med en regulær cliffhanger; hvor uvelkommen er dette maskuline levn fra en anden tid?«

– Da jeg læste stykket første gang, overvejede jeg, om min printer var gået i stykker, og der mon manglede et par sider. Har der eksisteret en anden, mindre åben slutning?

»Nej, det har altid været den her.«

– Hvor mange gennemskrivninger plejer du at lave?

»Det kommer helt an på stykket. Visse stykker arbejder jeg på i 10-12 år, men det her stykke kom næsten af sig selv. Jeg tror, jeg har haft fire eller fem stykker, som næsten har skrevet sig selv, og det her er ét af dem, men jeg arbejdede meget med det, mens jeg instruerede det (ved urpremieren i Lausanne 2003). Dér fik jeg jo lejlighed til at gå ind og rette sproget til.«

– Hvilke andre stykker skrev næsten sig selv ?

»Mod til at dræbe, Natten er kall og Tyst musik.«

– Det sidste er ikke spillet i Danmark

»Nej, det kommer på Betty Nansen Teatret til marts.«

Noréns værkliste er forbløffende omfangsrig og der er adskillige år, hvor han har skrevet tre eller fire stykker, altså et hver tredje-fjerde måned. Et enkelt år, 1994, øgedes værklisten med fem – Rumæner, Blod, En slags Hades, Klinikken og Trio til tidens ende. Er han workaholic?

»(Ier) Ja, det må jeg sige, jeg er. Jeg arbejder hele tiden.«

– Har du så flere synopsis kørende i hovedet ad gangen ?

»Ja, jeg har ofte fire eller fem tekster, som kommer og går i en periode, og det kan være over meget lang tid, over ti år som sagt. Jeg har intet hastværk med at blive færdig med et stykke.«

– Det ligger og modner.

»Ja, ligesom i en have, næsten. De senere år er jeg mere tiltrukket af at udtænke et stykke end egentligt at skrive det. Det er sjovere at tænke på end at skrive det, for det er der det bliver virkeligt.«

»En gang imellem sker der ting i mit liv, der bliver til eksplosioner af fem eller seks forskellige

tanker eller temaer eller verdener samtidigt. Det meste af det dør faktisk, men noget lever videre og kommer tilbage, og så kan der være en periode, hvor jeg arbejder meget med at gøre dem klar. Og så kan der være andre perioder, hvor jeg slet ikke kan få en bestemt ting klar. Jeg kan have to akter klar af et stykke, men tredje akt kan det vare flere år med. For når det er færdigt, så mister jeg det, så er det ikke mit længere. Jeg vil ikke have, at det skal blive færdigt. Sådan er det.«

Adjø Strindberg

– Er der en fare ved at instruere egne stykker – bortset fra at alle efterfølgende instruktører vil skæve til, hvordan forfatteren selv gjorde det?

»For mig er der ingen forskel på at sætte ét af mine egne stykker op eller en andens. Den positive forskel er, at hvis jeg synes en replik er dårlig, kan jeg fjerne den eller skrive den om; det kan man ikke med andre dramatikeres. Men ellers ser jeg meget koldt på forfatteren, når jeg instruerer.«

»Omstændighederne omkring et stykke – rummet og skuespillerne – betyder meget mere for, hvordan et stykke kommer til at se ud, end man tror. Jeg ser det som en vandring med skuespillerne. Det vokser frem. Jeg har aldrig nogen klar ide ved læseprøven om, hvordan det skal se ud.«

– Er der forskel på at instruere egne værker hjemme og i udlandet?

»Nej, menneskene er præcis de samme. Men man blir meget mere træt på grund af sproget.«

– Skriver du på noget i øjeblikket?

»Ja. Jeg har ellers ikke skrevet i et helt år, men er lige begyndt at notere noget ned.«

– Kan nogle af dine skuespil siges at lægge sig opad Strindbergs 'det er synd for menneskene'?

»Nej, jeg afskyr Strindberg. Jeg er så træt af Strindberg. Al den pubertet.«

nida@information.dk

*Krig, instr. af Gildas Milin, spiller på Borupgårdteatret, Snekkersten, onsdag d. 20. okt. Bill.: tlf. 49 20 08 11 el. billet@helsingor-teater.dk

Teater: Det illusionsløse liv

Jyllands-Posten 22. oktober 2004, 1. sektion, side 14

Lars Noréns nyeste drama er en barsk skildring af krigens afstump-ende virkning på mennesker.

Riksteatern, Sverige: KRIG. Af Lars Norén Iscenesættelse: Gildas Milin Gæstespil i Helsingør onsdag.

Af Henrik Lyding

Scenen er tom. Ingen illusioner er stillet frem til os, ingen dekorationer, kun den skrammede bagvæg, nogle projektørtårne, lysstofrør i loftet og et par ramponerede papkasser. Et billede på krigens nøgne, illusionsløse væsen. Mennesker ribbet for alt, både ydre og indre værdier. Så grumt og grimt smækker den svenske dramatiker, Lars Norén, krigen og dens konsekvenser i hovedet på os. En krig, der er dobbelt, fordi den udspilles både i den ydre verden og i familiens.

Som rovdyr i bur

På scenen en mor og hendes to børn. Faderen er forsvundet i krigen, men pludselig vender han tilbage. Krigen er slut, nu står han og venter i kulissen på den familie og den nærhed, der aldrig kommer. For den daglige kamp for overlevelse har gjort dem fremmede for sig selv og hinanden og forvandlet familien til agtpågivende, nøjeregnende og desillusionerede mennesker. Jeg er ikke noget barn længere. Jeg er ingenting. Der findes ingen børn længere, lyder det tørt fra den ene datter. Hun har for længst måttet sælge sin krop til tilfældige mænd for at skaffe penge, mens moderen har givet sig hen til mandens bror, ham hun altid har elsket. Her finder vi det eneste tegn på varme. I et enkelt favntag mellem mennesker, der ikke kan eller ikke ønsker at mærke hinanden. Rundt og rundt kredser de som rovdyr i bur, følelsesmæssigt frysende. Den hjemvendte mand er blevet blind, offer for tilfældig mishandling i den lejr, han var interneret i. Men også de andre er blinde for verden omkring dem. Vi har levet så længe i mørket, at vi ikke længere kan se lyset, siger broderen, der blev tvunget til at piske sin søn til døde. Rædslerne er massive og endeløse, men stemmerne lyder lige så flade og nøgne som scenerummet. Selv når de skændes, falder ordene bare ud af munden på dem uden større overbevisning, følelsen af had og kærlighed synes forbundet med en uendelig træthed hos disse mennesker, der har set og mærket alt for meget.

Et intethedsrum

Dette følelsesmæssige fravær virker utroligt stærkt og sanseligt på scenen hos de fem svenske skuespillere. Lige så stærkt som den tomme scene med sit bevidste fravalg af virkelighedskopiering og sine umiskendeligt klare signaler om teater synlige projektører og skuespillere, der vandrer ned i salen til os. Men netop derved sker det forunderlige, at en ny virkelighed opstår. Mere grusom og mere ægte, netop fordi der ikke er noget. Et intethedsrum, der omslutter os og får os til at opleve disse mennesker så intenst. Måske er Krig et af Lars Noréns mindre stykker, men fornemmelsen af levet liv og dyrt betalte erfaringer løfter det fortsat op over så meget andet. Såvel i tekst som i opsætning. henrik.lyding@jp.dk

Gæstespil: Noréns krig

Politiken 15. oktober 2004, 3. sektion, side 28

Noréns krig

Sidste år præsenterede Helsingør Teater Lars Norén-stykket 'Kulden'. Som blev en stor succes, hvilket den svenske dramatiker og det turnerende Riksteatern nu forsøger at følge op med forestillingen, **KRIG**. Her skildres de menneskelige konsekvenser af en konflikt, som en krig fører med sig. Og som rammer soldater og civile, voksne og børn lige hårdt. I kølvandet på noget, der

ligner de sidste europæiske krige, har en moder og hendes to døtre måttet klare sig selv, mens manden og faderen har været i krig. Han vender nedbrudt hjem. Ikke længere det indlysende familieoverhoved. Den autoritet har hans bror, som gemte sig under krigen og i stedet taget sig af familien, overtaget. Og et betændt familiedrama på ægte 'norénsk' kan således folde sig ud. 'Krig', som er instrueret af franskmanden Gildas Milin, opføres på svensk. Vil man være på forkant, kan et resumé på dansk downloades på www.helsingor-teater.dk. (klø)

Krig. Gæstespil af Riksteatern Lars Norén. Spiller én gang onsdag 20. oktober kl. 20. Entré 140 kr. Billetbestilling på tlf. 49 20 08 11.
Borupgårdteatret, Smakkevej 2, Snekkersten

Debat: Fred (2): Slut med masse mord i Irak

B.T. 17. oktober 2004, 1 sektion, side 17

Af Helge Adam Møller, MF, og udenrigsordfører (Kons)

Krig er altid ond. Men en krig kan få retfærdige konsekvenser. På godt og ondt er der også en frigørelsesproces i krigen. Der findes ikke retfærdige krige, bare retfærdigt forsvar.

Lars Norén, svensk dramatiker,
i Morgenavisen Jyllands-Posten

FRED(2) En stribe medier har netop vist billeder fra nye massegrave i Irak.

Fundene, nær byen Hatra, dokumenterer endnu en gang den forfærdelige brutalitet, der herskede i Irak under Saddam Hussein.

Foreløbig er fundet mere end 300 lig, mange af spædbørn, og eksperter vurderer, at der kan være flere tusinde lig i området.

Selv om situationen langt fra er fredelig i hele Irak, så står én ting klart:

Hvis ikke USA, Danmark og mange andre lande havde grebet ind, så ville Irak stadig være styret af manden, som bærer ansvaret for disse og mange andre massegrave.